

Amsterdam – Doopsgezinde Kerk – woensdag 19 juni 1974 – 20.15 uur
Middelburg – Burgerzaal Stadhuis – donderdag 20 juni 1974 – 20.00 uur
Den Haag – Remonstrantse Kerk – vrijdag 21 juni 1974 – 20.15 uur

Muziek uit Middeleeuwen en Renaissance

Studio der frühen Musik

Andrea von Ramm	zangeres
Richard Levitt	zanger
Sterling Jones	instrumentalist
Thomas Binkley	instrumentalist
instrumenten	vedel (Fabrizio Reginato), viola (Joachim Tielke), luit (Thomas Goff), cister (Fabrizio Reginato), dulciaan (Günther Körber), kromhoorn (Günther Körber), regaal (Mads Kjersgaard), organetto (Ahrend und Brunzema), trombone (Willi Pfeifer)

Programma

Johannes Ciconia ca. 1335–1411	Doctorum principem Aller men veus Sus une fontaine O rosa bella Le ray au soleyl
Guillaume Dufay ca. 1400–1474	Ce jour le doit Se la face ay pale J'atendray tant qu'il vous playra Adieu m'amour Le serviteur O gemma, lux et speculum

Pauze

Meesters van de Lage Landen (eind 15de eeuw)	
Johannes Tinctoris ca. 1435–1511	Comme femme De tous biens playne
Jacob Obrecht ca. 1450–1505	Waer sij die Han Ic draghe de mutse clutse
Anonymus	Waer is hij nu Ic weet een vrouken amoreus
Orlando di Lasso 1532–1594	Duo Die Gnad kombt oben her Duo Prophetiae Sibyllarum Duo Fuyons tous d'amour Scais tu dire l'Ave Duo Celebrons sans cesse

Johannes Ciconia uit Luik

Het oeuvre van Johannes Ciconia laat zich moeilijk in één bepaalde stijlperiode onderbrengen: het vormt op meer dan een manier een overgang. Men vindt er een verbinding tussen de Franse ars nova- en de Italiaanse trecento-kunst (Ciconia verbleef o.a. in Avignon en in Padua), maar ook de verbinding van deze 14de eeuwse kunstvormen en de 15de eeuw, verschillende aspecten van zijn kunst zullen belangrijke Renaissance-kenmerken worden. Zo is bijvoorbeeld in 'O rosa bella' te horen hoe hij de caccia (typische trecento-vorm, 2 canonische stemmen met een instrumentale begeleiding) ombuigt tot een vrijere schrijfwijze, waarin de canon tot kortere imitaties beperkt wordt, imitaties die stijkenmerk bij uitstek van de Renaissance zijn. De vloeiende melodiek die ook uit het trecento afkomstig is, gaat hij behalve op de bovenstem ook op de tenor toepassen, waardoor deze stemmen (vrijwel) gelijkwaardig tegenover een meestal instrumentale contratenor komen te staan, welke schrijfwijze nog een eeuw na hem algemeen gangbaar zal zijn. De 14de eeuw daarentegen is nog heel sterk aanwezig in bijvoorbeeld 'Doctorum principem' met zijn Franse ars novaconstructie: een isoritmisch (wereldlijk) motet over twee teksten, waarin de tenor driemaal achtereen dezelfde melodie volgens verschillende maatsoorten herhaalt. Dezelfde constructivistische instelling is in de canon 'Le ray au soleil' te vinden, waar door het toepassen van verschillende voorschriften op de notenwaarden uit 1 partij een driestemmig werk ontstaat.

Guillaume Dufay

Voor zover bekend begon Guillaume Dufay zijn compositorische werkzaamheden in Italië, maar het grootste deel van zijn leven bracht hij toch in Frankrijk door. Het verblijf in deze landen maakt het niet verwonderlijk dat hij de door Ciconia ingeslagen weg vervolgde, zij het dat bij Dufay de Engelse fauxbourdon-stijl een stempel op zijn werk drukt. Terwijl in zijn geestelijke werken de driestemmigheid langzamerhand moet wijken voor vierstemmigheid, zijn zijn chansons (voornamelijk op Franse tekst) voor het grootste deel nog driestemmig. Het meest treffen we de bij Ciconia gesignaleerde techniek van twee gelijkwaardige stemmen tegen een begeleidende contratenor aan, maar Dufay gaat soms verder: in het opvallend homofone 'J'atendray tant qu'il vous playra' zijn de drie partijen gelijkwaardig en dan ook alle van tekst voorzien. Ook in zijn melodieën is het vloeiende (Italiaanse) karakter aanwezig in de vrijwel alleenheersende drieligheid van de ritmiek, waarbij opvalt met welke natuurlijkheid de beide maatsoorten (3/4 en 6/8) zoals in 'Le serviteur' afwisselend naast elkaar gebruikt worden. De ontspannenheid van melodievoering blijft zelfs bestaan in 'Adieu m'amour', helemaal op gebroken drieklanken gebouwd, zodat net als in 'J'atendray' en in 'Se la face ay pale' een voor die tijd ongebruikelijk majeur te horen is. Laatstgenoemd chanson is om nog een reden opvallend in het oeuvre van Dufay: terwijl de meeste chansons rondeaus of ballades zijn, dus een vaste vorm met een speciaal herhalingschema, is 'Se la face' doorgecomponeerd, een vorm die pas bij de volgende generatie gangbaar wordt. Als tegenstelling horen we een teruggrijpen naar de al verouderde techniek van de isoritmiek in het vroege motet 'O gemma, lux et speculum', waar in dit geval alle partijen doorgecomponeerd zijn op een driemaal herhaald ritmisch schema.

Meesters van de Lage Landen

In de loop van de 15de eeuw ontwikkelde zich – in het bijzonder in de geestelijke muziek: motetten en missen – de muzikale schrijfwijze tot een overwegende vierstemmigheid, in steeds sterkere mate ook voor a cappella koor, waartegenover dan tevens werken voorkomen die zuiver instrumentaal zijn, in plaats van een menging van beide zoals bij Dufay nog te horen was. Niet altijd is duidelijk tot welke categorie een werk behoort, zoals het geval is met de beide hier gekozen werken van Johannes Tinctoris (ca. 1435–1511), want ze komen uit een handschrift waar alleen de titels van de stukken gegeven zijn. Zoals in die tijd veel voorkwam zijn deze werken geschreven over erg geliefde melodieën, waarvan, vooral van 'De tous biens playne', vele zettingen, ook missen, overgeleverd zijn. Ook de twee chansons van Jacob Obrecht (ca. 1450–1505) komen uit hetzelfde handschrift met slechts het tekstincipit. De vierstemmigheid is hier ten volle benut, en uit zich – het sterkst in 'Waer sij die Han' – op opmerkelijke wijze door het afwisselend optreden van twee stemparen in imiterende stijl, met als contrastwerking enige korte homofone passages. Deze vanaf dat ogenblik veel gebruikte schrijfwijze is nog niet aanwezig in de beide anonieme chansons, die nog geheel in imiterende stijl en driestemmig geschreven zijn, echter wel geheel vocaal van opzet met het strikt volhouden van de imitaties voor alle partijen die ook alle de volledige tekst voorgeschreven hebben staan.

Orlando di Lasso

Met Orlando di Lasso (of Lassus) bereiken we de generatie die als laatste werkelijk de Renaissance vertegenwoordigt. De ontwikkelde technieken zijn op een hoogtepunt gekomen en fundamentele vernieuwingen worden aan dit repertoire niet meer toegevoegd. Lassus is een buitengewone vertegenwoordiger van deze periode; afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden verbleef hij in Italië, Frankrijk en (een belangrijk deel van zijn leven) Beieren, hij was dus zeer internationaal gericht, en bovendien heeft hij een oeuvre van ca. 1250 werken nagelaten. In zijn chansons is een geweldige rijkdom aan muzikale invallen te horen, die alle mogelijke teksten zeer nauwgezet en prompt verklanken. In dit geval wordt, afgezien van de vierstemmige canon in de eenklank 'Celebrons sans cesse', de humoristische kant van Lassus belicht, in het bijzonder in 'Scais tu dire l'Ave' dat een nogal onzinnige dialoog weergeeft en waarin de ostinate baspartij vooral tot het geestige effect bijdraagt. Ook 'Die Gnad kombt oben her' laat de lichtere kant van Lassus horen: de oorspronkelijke twaalf delen zijn over een geestelijke tekst (steeds door vrijwel gelijke tekst en melodie afgerond) geschreven, maar muzikaal hebben we onmiskenbaar met de Italiaanse villanelle-stijl te maken. De 'Prophetiae Sibyllarum' nemen een aparte plaats in het oeuvre van Lassus in. Het zijn twaalf motetten en een proloog, die heel sterk chromatisch gecomponeerd zijn, als een klankschildering van de uitheemsheid van het onderwerp, waarmee hier de (toonschilderende) madrigaalstijl binnen de motetvorm benaderd wordt.

Dorine Duyster

Studio der frühen Musik

Andrea von Ramm (zangeres) werd in Estland geboren en studeerde in Duitsland en Italië. Zij zingt in twaalf talen (moderne en oude). Verder bereidt zij een boek voor over de stijltechniek bij het zingen, en geeft cursussen op het gebied van modern theater.

Richard Levitt (zanger), afkomstig uit Californië, begon zijn loopbaan als film-acteur ('The Hamilton Woman', 'Chatterbox', 'Red Ryder' e.a.) en legde zich vervolgens toe op de amusementsmuziek. Later was hij werkzaam bij de opera, als koorlid, als improviserend solist voor moderne muziek, en tenslotte als lector aan een universiteit.

Sterling Jones (strijkinstrumenten) werd in Amerika geboren als zoon van Duits-Waalse ouders. Zijn begaafdheid als strijker bracht hem naar Europa, waar hij o.m. studeerde bij Nadia Boulanger. Om de historische uitvoeringspraktijk een wetenschappelijke basis te geven studeerde hij enige tijd aan een der Amerikaanse universiteiten; verder publiceerde hij Urtext-uitgaven van clavecimbelmuziek.

Thomas Binkley (tokkelinstrumenten), zoon van een historicus, werd in Ohio geboren. Aanvankelijk wilde hij danser worden, maar uiteindelijk studeerde hij muziekwetenschap en nam deel aan experimenten met computer-muziek. Hij vertaalde een boek over psycho-acoustiek en schreef enige monografieën. Tenslotte ruilde hij de universiteit voor het podium, en op het ogenblik is hij, als wetenschapsman en als uitvoerend kunstenaar, een autoriteit op het gebied van Middeleeuwse speeltechnieken en stilistische improvisaties.

Studio der frühen Musik, München

Amsterdam – Doopsgezinde Kerk – 27 juni 1974 – 20.15 uur
Den Haag – Remonstrantse Kerk – 1 juli 1974 – 20.15 uur

Barokmuziek

Frans Brüggem, traverso
Sigiswald Kuyken, viool
Wieland Kuyken, viola da gamba
Gustav Leonhardt, clavecimbel

Telemann   Nouveau Quatuor, nr. 6
Rameau   Pièces de clavecin en concert,
                 nrs. 1, 2, 3, 4 en 5

Amsterdam – Concertgebouw – 3 juli 1974 – 20.15 uur
Scheveningen – Kurzaal – 5 juli 1974 – 20.30 uur

**Collegium Vocale, Gent
Musica Antiqua,
Amsterdam**

dirigenten   Philippe van Herreweghe
                 Ton Koopman
solisten   Lynton Atkinson, jongenssopraan
                 Marianne Kweksilber, sopraan
                 Marius van Altena, tenor
                 René Jacobs, countertenor
                 Max van Egmond, bas
                 Ton Koopman, orgel